

กรมอนามัย
สำนักอนามัยการเจริญพันธุ์

TIMELINE

จากงานวางแผนครอบครัว...สู่งานอนามัยการเจริญพันธุ์

ภัทรพงศ์ ชูเศษ และ นารีรัตน์ ฉัตรนุกูล

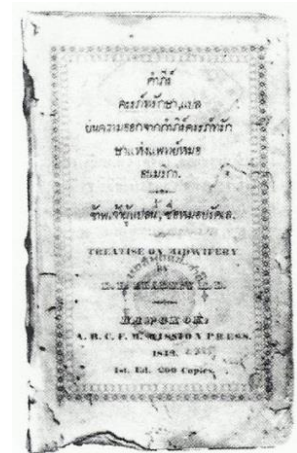
คณะทำงานพัฒนาพิพิธภัณฑ์วางแผนครอบครัว

Timeline จากงานวางแผนครอบครัว...สู่งานอนามัยการเจริญพันธุ์

1. ยุคก่อนเริ่มงานวางแผนครอบครัว

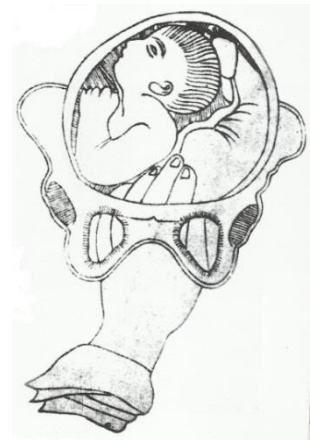
พ.ศ. 1893-2310 ประชากรมีประมาณน้อยกว่า 2 ล้านคน จึงให้ขุนนางชั้นผู้ใหญ่สร้างครอบครัวใหญ่ขึ้น ผู้ชายในสมัยนั้นสามารถมีภรรยาได้ถึง 3 คน อย่างถูกต้องตามกฎหมาย^[1]

พ.ศ. 2385 การผดุงครรภ์แบบดั้งเดิมที่ทำกันในสังคมไทย ทำให้ผู้หญิงต้องเสี่ยงมาก เนื่องจากต้องอยู่ไฟหลังคลอดเป็นเวลานาน ทารกมีโรคแทรกซ้อน อัตราตายของแม่และเด็กสูง หมอบลัดเลย์ได้แปลและเรียบเรียงตำราการสูติกรรมแบบตะวันตกเป็นภาษาไทยใช้ชื่อว่า “คัมภีร์ครรภ์ทรรักษา” อาจกล่าวได้ว่าเป็นตำราแพทย์แผนปัจจุบันเล่มแรกที่พิมพ์เป็นภาษาไทย^[2]

ภาพปก คัมภีร์ครรภ์ทรรักษา แปลโดยหมอบลัดเลย์

พ.ศ. 2395 วันที่ 28 มกราคม พ.ศ. 2395 ทางราชสำนักได้เชิญให้ หมอบลัดเลย์เข้าเฝ้าสมเด็จพระมหาสุทนต์องค์หนึ่งในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ที่เพิ่งมี พระประสูติกาลและดูว่าอาการจะย่ำแย่ลง เมื่อหมอบลัดเลย์ดูแล้ว จึงให้เลิกการผดุงครรภ์แบบเดิม (การอยู่ไฟ) และได้ถวายยาแบบตะวันตกจนอาการของพระมหาสุทนต์เลาลง^[2]

ภาพวาดประกอบการตั้งครุฑใน คัมภีร์ครรภ์ทรรักษา ที่เปิดโลกทัศน์ความรู้เกี่ยวกับการตั้งครุฑให้แก่ผู้คนในสังคมไทยยุคต้นรัตนโกสินทร์

พ.ศ. 2426 หมอคาเวน (Peter Cowan) เป็นผู้ทำสูติกรรมแบบตะวันตก แล้วได้รับความปลอดภัยทั้งแม่และลูก สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ทรงเห็นประโยชน์ของการผดุงครรภ์แบบตะวันตก และต้องการให้มีหมอมผดุงครรภ์ที่เป็นชาวไทย รวมทั้งเห็นว่าต้องเป็นหญิง จึงได้ส่งเด็กหญิงอายุ 10-11 ปี จำนวน 4 คน ไปเรียนที่อังกฤษ เพื่อหวังให้ศึกษาวิชาผดุงครรภ์ แต่เนื่องจากอายุน้อยเกินไป จึงไม่สามารถเรียนได้ เด็กทั้งหมดจึงต้องเดินทางกลับ^[2]

ภาพจิตรกรรมที่วัดพระเชตุพนวิมลมังคลาราม แสดงการคลอดลูกแบบโบราณ

พ.ศ. 2431 พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้งกรมพยาบาล เพื่อควบคุมจัดการโรงพยาบาล โดยมี พระเจ้าน้องยาเธอ พระองค์เจ้าศรีเสาวภาคย์ เป็นอธิบดี กรมพยาบาล^[2]

พ.ศ. 2432 สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ได้ขอพระราชทาน พระบรมราชานุญาตให้เลิกการหมเพลง(อยู่ไฟ) และให้ หมอกาแวนพยาบาลตามอย่างตะวันตก ปรากฏผลเป็นที่ พอพระราชหฤทัย ต่อมาจึงได้เลิกการหมเพลง ในพระบรมมหาราชวังไป^[2]

พ.ศ. 2439 นายแพทย์แฮนส์ อะดัมสัน (Hans Adamson) ได้จัดตั้ง โรงเรียนแพทย์ผดุงครรภ์ ตามแบบสมัยใหม่ขึ้นที่บ้าน ท่านผู้หญิงเปลี่ยน ภาสกรวงศ์ โดยมีสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ ทรงรับเป็นองค์อุปถัมภ์ด้านการเงิน และในเวลาต่อมาได้ย้ายเข้ามาอยู่ที่โรงพยาบาลศิริราช^[2]

พ.ศ. 2443 ย้ายโรงเรียนแพทย์ผดุงครรภ์จากโรงพยาบาลศิริราช ไปบ้าน ท่านผู้หญิงพรรณ บุนนาค เปลี่ยนระเบียบใหม่มาเป็นรับเฉพาะสตรีโสด อายุระหว่าง 14-16 ปี โดยทางโรงเรียนให้ที่พักและเบี้ยเลี้ยงเดือนละ 8 บาท^[2]

พ.ศ. 2448 ปิดโรงเรียนแพทย์ผดุงครรภ์ ด้วยเหตุใดไม่ทราบชัด^[2]

พ.ศ. 2449 ยุบกรมพยาบาล กระทรวงธรรมการ ให้มาขึ้นกับกระทรวงมหาดไทย งานการดูแลรักษาพยาบาลจึงขึ้นกับกระทรวงนครบาลและกระทรวงมหาดไทย^[2]

พ.ศ. 2451 สมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชินีนาถ โปรดให้พระยาวิสุทธสุริยศักดิ์ จัดตั้งโรงเรียนแพทย์ผดุงครรภ์ขึ้นมาใหม่ ภายในบริเวณโรงเรียนราชแพทยาลัย และอาศัยครูจากโรงเรียนราชแพทยาลัยเป็นผู้สอน แบ่งเป็นนักเรียนหลวงได้รับทุนเดือนละ 15 บาท เมื่อเรียนจบแล้วใช้ทุน 3 ปี นักเรียนเชลยศักดิ์ เสียค่าเล่าเรียนเอง เดือนละ 4 บาท^[2]

พ.ศ. 2454 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 ประเทศไทยมีการสำรวจสำมะโนครัวทั่วราชอาณาจักรครั้งแรก มีจำนวนประชากร 8,266,408 คน เป็นชาย 4,122,168 คน เป็นหญิง 4,144,250 คน^[6]

พ.ศ. 2455 พระยามหาอำมาตยาธิบดี ถวายรายงานต่อรัชกาลที่ 6 ถึงความจำเป็นในการป้องกันโรคสำคัญ 4 โรค คือ ฝีดาษ อหิวาตกโรค กาฬโรค และไข้พิษมัย จึงได้ตั้งกรมพยาบาลขึ้นมาใหม่ สังกัดกระทรวงมหาดไทยและรวมงานที่เกี่ยวกับการสาธารณสุข ซึ่งอยู่ในกรมพลำกังเข้าด้วยกัน^[2]

พ.ศ. 2459 วันที่ 19 ธันวาคม พ.ศ. 2459 เปลี่ยนชื่อกรมพยาบาล เป็น กรมประชาภิบาล สังกัดกระทรวงมหาดไทย แบ่งส่วนราชการ 4 กอง คือ กองบัญชาการเบ็ดเสร็จ กองสุขาภิบาล กองพยาบาล และเวชวัตถุ พระยามรฤทธิธำรง (ฉี บุนนาค) เป็นเจ้ากรมคนแรก^[2]

พ.ศ. 2461 วันที่ 27 พฤศจิกายน พ.ศ. 2461 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้สถาปนากรมสาธารณสุขขึ้น เพื่อรวมงานด้านการแพทย์และการสุขาภิบาล โดยมี “กิจการสงเคราะห์แม่และเด็ก” อยู่ในความรับผิดชอบ สังกัดกระทรวงมหาดไทย โดยมีพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมหมื่น ชัยนาทนเรนทร ทรงเป็นอธิบดีคนแรก^[1,2]

พ.ศ. 2462 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 6 มีการสำมะโนครัว ครั้งที่ 2 ปรากฏว่ามี จำนวนประชากร 9,207,355 คน เป็นชาย 4,599,667 คน เป็นหญิง 4,607,688 คน^[6]

พ.ศ. 2466 กรมสาธารณสุข สามารถปราบพยาธิปากขอและไข้มาลาเรียที่เป็นปัญหา และหันมามุ่งงานด้านการรักษาสุขภาพอนามัยของประชาชนเป็นสิ่งสำคัญ โดยเปลี่ยนชื่อเป็น กองอนามัย แบ่งงานออกเป็นแผนกประชานามัยพิทักษ์และแผนกอนามัยศึกษา^[2]

พ.ศ. 2469 การสงเคราะห์แม่และเด็กมีความเป็นปึกแผ่น มีฐานะเป็นกิจการสาขาหนึ่งของ กรมสาธารณสุข ได้กำหนดให้มีตำแหน่ง “นางสงเคราะห์สุขาภิบาล” เพื่อปฏิบัติงานประจำ จังหวัดต่างๆ^[1]

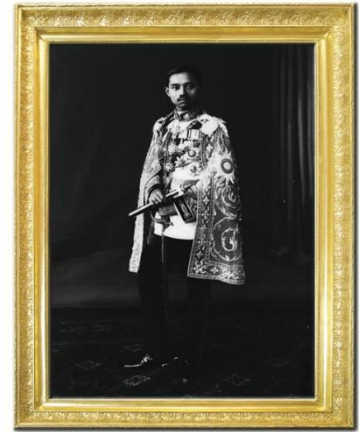
พ.ศ. 2470 เปิดอบรมหมอดำยาครั้งแรกที่วชิรพยาบาล ต่อมา “การอบรมหมอดำยา” ได้เปลี่ยนชื่อเป็น การอบรม ผดุงครรภ์ชั้น 2 เมื่อเรียนจบส่งไปประจำตามสุขศาลา อำเภอต่างๆ^[2]

พ.ศ. 2472 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ 7 มีการสำมะโนครัว ครั้งที่ 3 ปรากฏว่ามี จำนวนประชากร 11,506,207 คน เป็นชาย 5,795,065 คน เป็นหญิง 5,711,142 คน^[6]

พ.ศ. 2475 วันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2475 พระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทานรัฐธรรมนูญ ราชจักรสยามฉบับถาวร

พ.ศ. 2478 ภายหลังการเปลี่ยนแปลงการปกครอง ได้ยกฐานะ สุขาภิบาลเป็นเทศบาล ตำแหน่งนางสงเคราะห์สุขาภิบาล เปลี่ยนเป็น “นางสงเคราะห์เทศบาล” ไปปฏิบัติงาน ประจำจังหวัดต่างๆ^[1]

พ.ศ. 2479 พิมพ์หนังสือ “การคุมกำเนิด” เรียบเรียงโดย นายแพทย์สงัด เปล่งวานิช และ นายแพทย์ พูลศักดิ์ วัฒนผาสุก^[11]

พ.ศ. 2480 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวอานันทมหิดล รัชกาลที่ 8 มีการสำมะโนครัว ครั้งที่ 4 ปรากฏว่ามี จำนวนประชากร 14,564,105 คน เป็นชาย 7,313,584 คน เป็นหญิง 7,250,521 คน^[8]

พ.ศ. 2481 กิจการสงเคราะห์แม่และเด็กขยายตัวกว้างขวางมีตำแหน่ง “นางผดุงครรภ์ชั้น 2” เพิ่มขึ้น ตำแหน่ง “นางสงเคราะห์เทศบาล” เปลี่ยนเป็น “นางสงเคราะห์” หรือ “พยาบาลอนามัย”^[1]

พ.ศ. 2482 - กิจการสงเคราะห์แม่และเด็กยกฐานะเป็น “แผนกสงเคราะห์แม่และเด็ก”^[1]
- มีการจัดตั้งโรงเรียนผดุงครรภ์แห่งแรกคือ โรงเรียนผดุงครรภ์ ชั้น 2 วชิรพยาบาล หลักสูตร 1 ปี เพื่อผลิตผดุงครรภ์ออกไปปฏิบัติงานในท้องที่จังหวัดต่างๆ^[1]

พ.ศ. 2483 การสงเคราะห์แม่และเด็ก กรมสาธารณสุข จัดส่งนักเรียน ผดุงครรภ์ที่สำเร็จหลักสูตร ไปประจำตามสถานีอนามัย ชั้น 2 ในท้องที่อำเภอต่างๆ เนื่องจากในชนบทมีอัตราการตายของมารดาและทารก ทั้งระหว่างตั้งครรภ์ ระหว่างคลอด และภายหลังคลอด อยู่ในระดับสูง เกินควร^[2]

- พ.ศ. 2485 - สถาปนา “กระทรวงการสาธารณสุข” โดยรวมกิจการสาธารณสุขและการแพทย์ ในหน่วยราชการต่างๆ ขึ้นเป็นหน่วยเดียวกัน ประกอบด้วย สำนักเลขาธิการรัฐมนตรี สำนักปลัดกระทรวง กรมการแพทย์ กรมประชาสงเคราะห์ กรมมหาวิทยาลัยแพทยศาสตร์ กรมวิทยาศาสตร์การแพทย์ กรมสาธารณสุข^[2]
- แผนกสงเคราะห์แม่และเด็ก ยกฐานะขึ้นเป็น “กองสงเคราะห์แม่และเด็ก” โดยขึ้นกับกรมสาธารณสุข กระทรวงการสาธารณสุข^[1]
- กระทรวงการสาธารณสุข จัดตั้งองค์การส่งเสริมการสมรสตามนโยบายเร่งเพิ่มประชากรเพื่อความมั่นคงของชาติ มีการจัดพิธีสมรสของชาติครั้งแรก เมื่อวันที่ 29 มีนาคม พ.ศ.2484 ณ ทำเนียบสามัคคีชัย จอมพล ป. พิบูลสงคราม มอบทุนของขวัญแก่คู่สมรสคู่ละ 80 บาท และตั้งสำนักงานสื่อสมรสเป็นสื่อกลางในการหาคู่ครองจับคู่ที่เหมาะสมนัดพบเพื่อทำความรู้จักโดยไม่มีค่าใช้จ่าย^[2]
- พ.ศ. 2486 กรมสาธารณสุข จัดพิมพ์คู่มือสมรส เพื่อส่งเสริมการสมรสและการมีลูกหลานสืบวงศ์สกุล เพื่อเพิ่มจำนวนประชากร มีเนื้อหาที่ให้ความรู้ในการเตรียมตัวก่อนสมรส และโรคต่างๆ ที่เป็นอันตรายต่อคู่สมรสและบุตรที่จะเกิดขึ้น^[2]
- พ.ศ. 2490 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 มีการสำมะโนครัว ครั้งที่ 5 ปรากฏว่ามีจำนวนประชากร 17,442,689 คน เป็นชาย 8,722,155 คน เป็นหญิง 8,720,534 คน^[6]
-
- พ.ศ. 2493 จัดตั้งหน่วยสงเคราะห์แม่และเด็กเคลื่อนที่ขึ้น 10 หน่วย ได้แก่ หน่วยรถยนต์ 9 หน่วย และหน่วยเรือ 1 หน่วย ในจำนวนนี้ เป็นหน่วยที่กรมสาธารณสุขตั้งขึ้นเอง 5 หน่วย และองค์การสงเคราะห์เด็กแห่งประเทศไทย (UNAC) 5 หน่วย^[1]
- พ.ศ. 2494 ปรับปรุงหลักสูตรการศึกษาวิชาผดุงครรภ์ เป็น 1 ปี 6 เดือน และรับผู้สมัครที่มีพื้นฐานความรู้สำเร็จชั้นมัธยมปีที่ 3^[1]
- พ.ศ. 2495 มีการประกาศใช้ พ.ร.บ.ปรับปรุงกระทรวง ทบวง กรม กระทรวงการสาธารณสุข จึงเปลี่ยนชื่อเป็น “กระทรวงสาธารณสุข” และกรมสาธารณสุขเป็น “กรมอนามัย” มีที่ทำการอยู่ที่วังเทวะเวสม์ (พ.ศ.2494-2537)^[1,2]
- พ.ศ. 2498 ภาคเอกชนเริ่มให้ความสนใจงานวางแผนครอบครัว^[6]

- พ.ศ. 2500 ธนาкарโลกเข้ามาสำรวจภาวะโภชนาการ อัตราเพิ่มประชากร และให้ความเห็นว่า
รัฐควรส่งเสริมประชาชนให้รู้จักวิธีจัดการขนาดของครอบครัว โดยเผยแพร่วิธีคุมกำเนิดตาม
สถานอนามัย^[3]
- พ.ศ. 2501 โรงพยาบาลสมเด็จพระปิ่นเกล้าธนบุรี และโรงพยาบาลหัวเฉียว เริ่มให้บริการโดยวิธีใส่ห่วง
อนามัยเพื่อคุมกำเนิด^[3]
- พ.ศ. 2503 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช
รัชกาลที่ 9 มีการสำมะโนประชากร ครั้งที่ 6 ปรากฏว่ามี
จำนวนประชากร 26,257,916 คน เป็นชาย 13,154,149 คน
เป็นหญิง 13,103,767 คน^[6]
-
- พ.ศ. 2506 คณะรัฐมนตรีมอบ สภาวิจัยแห่งชาติ ร่วมกับกระทรวงสาธารณสุข จัดทำ“โครงการ
โพธาราม” จ.ราชบุรี โดยวิจัยรวบรวมข้อมูลเกี่ยวกับความรู้ ทักษะและการปฏิบัติการ
วางแผนครอบครัวในเขตชนบท พบว่า ผู้หญิงไม่ยอมมีลูกมากแต่ไม่รู้จะอย่างไร^[3]
- พ.ศ. 2507 กองสงเคราะห์แม่และเด็ก เปลี่ยนชื่อเป็น “กองอนามัยแม่และเด็ก” รับผิดชอบงานอนามัย
แม่และเด็ก และงานวางแผนครอบครัว และมีการแต่งตั้งคณะกรรมการอนามัยแม่และเด็ก
แห่งชาติ เพื่อร่วมกันวางนโยบายเกี่ยวกับการอนามัยแม่และเด็ก^[1]

2. ยุคงานวางแผนครอบครัว

- พ.ศ. 2508 - เริ่มจัดทำนโยบายการวางแผนครอบครัวและประชากร ที่โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ สภากาชาดไทย โดยมี ร.ศ.นพ.อารี สมบูรณ์ และ ศ.นพ.หม่อมหลวงเกษตร สนิทวงศ์ เป็นกำลังสำคัญ^[3]
- โรงพยาบาลจุฬาลงกรณ์ เริ่มให้บริการคุมกำเนิดโดยใช้ห่วงอนามัย^[3]
 - โรงพยาบาลหญิง เริ่มให้บริการคุมกำเนิดเฉพาะบางราย^[3]

พ.ศ. 2509 ได้จัดตั้งศูนย์อนามัยแม่และเด็กแห่งแรกขึ้นที่จังหวัดยะลา^[1]

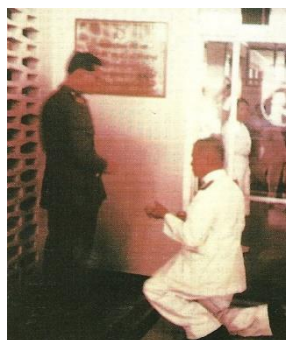
พ.ศ. 2510 วันที่ 20 ธันวาคม พ.ศ. 2510 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เสด็จเป็นประธานเปิดศูนย์อนามัยแม่และเด็ก เขต 4 จังหวัดขอนแก่น^[1]

พ.ศ. 2511 - รัฐบาลเห็นความสำคัญของการวางแผนครอบครัว ได้มีการปรับปรุงการบริหาร โครงการอนามัยครอบครัว ซึ่งประกอบด้วย งานฝึกอบรม งานบริการอนามัยครอบครัว งานวิจัยประเมินผล งานศึกษาเวชภัณฑ์ ขึ้นเป็นโครงการวางแผนครอบครัว^[3]

- วันที่ 11 มีนาคม พ.ศ. 2511 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงเจิมแผ่นทองเหลือง และทรงกดปุ่มผ้าแพรคลุมป้ายชื่อศูนย์อนามัยแม่และเด็กเขต 9 จังหวัดยะลา^[1]

- เริ่มอบรมแพทย์และพยาบาลจากโรงพยาบาลทั่วประเทศ เรื่องการวางแผนครอบครัว^[8]

พ.ศ. 2512 วันที่ 21 พฤศจิกายน พ.ศ. 2512 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงประกอบพิธีเปิดศูนย์อนามัยแม่และเด็ก เขต 7 จังหวัดราชบุรี และพระราชทานอาคาร“เฉลิมราช 2511”^[1]

- พ.ศ. 2513
- วันที่ 17 มีนาคม พ.ศ. 2513 คณะรัฐมนตรีได้ลงมติเห็นชอบประกาศนโยบายประชากร ความเป็นว่า “รัฐบาลไทยมีนโยบายที่จะสนับสนุนการวางแผนครอบครัวด้วยระบบใจสมัคร เพื่อแก้ไขปัญหาต่างๆ เกี่ยวกับอัตราเพิ่มประชากรสูงมาก ซึ่งจะเป็นอุปสรรคสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศ” โดยมอบให้กระทรวงสาธารณสุขรับผิดชอบดำเนินงาน^[3,6]
 - แพทย์ให้บริการห้วงอนามัย ยาเม็ดคุมกำเนิด และทำหมัน^[8]
 - ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 มีการสำมะโนประชากร ครั้งที่ 7

พ.ศ. 2514 กระทรวงสาธารณสุขได้เริ่มงานวางแผนครอบครัวอย่างจริงจังโดยเร่งรัดการอบรมเจ้าหน้าที่เผยแพร่และให้บริการแก่ประชาชนทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค อนุญาตให้ผดุงครรภ์จ่ายยาคุมได้^[6]

- พ.ศ. 2515
- รัฐบาลบรรจุ “นโยบายประชากร” ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 3 (พ.ศ. 2515-2519) เพื่อให้มีประชากรจำนวนพอเหมาะกับทรัพยากรที่มีอยู่^[3]
 - เริ่มอบรมพยาบาลให้ทำการใส่ห่วงอนามัยได้ โดยไม่ต้องอยู่ในความควบคุมโดยตรงของแพทย์ สำหรับการจ่ายยาเม็ดเนื่องจากผดุงครรภ์ได้รับมอบหมายให้เป็นผู้จ่ายยาได้ จึงทำให้หน่วยบริการเพิ่มขึ้นเป็น 3,500 แห่ง^[6]
 - ผลิตวัสดุเผยแพร่ ผลิตกระเป๋างูใจ โปสเตอร์ และเอกสารสิ่งพิมพ์ จัดหาเครื่องมือโสตทัศนูปกรณ์ภายใต้โครงการเผยแพร่ โดยการสนับสนุนของ UNFPA^[8]

- พ.ศ. 2516
- กองอนามัยแม่และเด็ก ได้เปลี่ยนชื่อใหม่เป็น “กองอนามัยครอบครัว” ซึ่งได้รวมงานอนามัยแม่และเด็กและงานวางแผนครอบครัวเข้าด้วยกัน^[1]
 - จัดหน่วยเผยแพร่เคลื่อนที่ 10 หน่วย ออกปฏิบัติงาน 3,032 หมู่บ้าน^[8]

- พ.ศ. 2517
- แพทย์และพยาบาลบริการยาฉีดได้^[8]

- พ.ศ. 2518
- กระทรวงสาธารณสุขได้รับมอบสถานีนำร่องทางอากาศ Long Range Air Navigation Station ของหน่วยยามทหารสหรัฐอเมริกา และจัดตั้งศูนย์วางแผนครอบครัวภาคเหนือ ขึ้นกับกองอนามัยครอบครัว^[6]

- พ.ศ. 2522
- เริ่มการสัมมนา การอนามัยครอบครัวเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้แก่กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และอาสาสมัครทั่วประเทศ จำนวน 46,932 คน^[8]

- พ.ศ. 2523
- ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 มีการสำมะโนประชากร ครั้งที่ 8^[6]
 - ตัดตั้งป้ายโฆษณาวางแผนครอบครัวขนาดใหญ่ ปีละ 600 ป้าย ในที่ชุมชน^[8]

พ.ศ. 2525 อบรม อสม. และ ผสส. เพื่อการเผยแพร่งานวางแผนครอบครัว

- พ.ศ. 2526
- กระทรวงมหาดไทยได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในการมีส่วนร่วมในการรณรงค์วางแผนครอบครัว กระทรวงสาธารณสุข อนุญาตให้ผดุงครรภ์ให้บริการยาฉีดคุมกำเนิด^[3]
 - วันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ. 2526 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เสด็จเป็นองค์ประธานในพิธีเปิดอาคารศูนย์อนามัยแม่และเด็ก เขต 6 จังหวัดนครสวรรค์^[1]

พ.ศ. 2529 แพทย์ให้บริการยาฝังทั่วประเทศ^[8]

พ.ศ. 2530 รณรงค์เผยแพร่และให้บริการวางแผนครอบครัวระดับหมู่บ้าน ตำบล อำเภอ จำนวน 1,483 อำเภอใน 60 จังหวัด ที่มีอัตราคุมกำเนิดต่ำ^[8]

- พ.ศ. 2533
- ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 มีการสำมะโนประชากร ครั้งที่ 9 ปรากฏว่ามีจำนวนประชากร 54,548,530 คน เป็นชาย 27,061,733 คน เป็นหญิง 27,486,797 คน^[13]
 - การพัฒนารูปแบบการเผยแพร่และให้บริการวางแผนครอบครัวเป็นรายอำเภอและตำบล ที่มีอัตราการคุมกำเนิดต่ำ รวมทั้งกลุ่มชนพิเศษ เช่น ชาวเขา มุสลิม เพื่อให้สอดคล้องกับความเชื่อและวัฒนธรรม และการสร้างค่านิยมลูกน้อย ลูกห่าง และครอบครัวขนาดเล็ก^[8]

พ.ศ. 2534 การดำเนินงานโครงการวางแผนครอบครัวสามารถลดอัตราเพิ่มประชากรจากร้อยละ 3.0 ต่อปี เหลือร้อยละ 1.47^[6]

พ.ศ. 2536 - ประเทศไทยได้รับรางวัล Special Country Award จากสถาบันประชากรแห่งสหรัฐอเมริกา ในฐานะหน่วยงานที่ประสบความสำเร็จดีเด่นด้านประชากร^[6]

- กองทุนประชากรแห่งสหประชาชาติ(UNFPA) ได้ยกย่องให้เป็นศูนย์ความเป็นเลิศ (Center of Excellence) ทางด้านวางแผนครอบครัว เป็นแหล่งฝึกอบรมและศึกษาดูงานด้านวางแผนครอบครัวและประชากรสำหรับนานาชาติ^[6]

พ.ศ. 2539 - กรมอนามัย ปรับโครงสร้างการดำเนินงาน เพื่อให้รับผิดชอบงานส่งเสริมสุขภาพตามกลุ่มวัยอย่างมีประสิทธิภาพ จึงได้เปลี่ยนกองอนามัยครอบครัวเป็น “กองวางแผนครอบครัวและประชากร” รับผิดชอบงานอนามัยการเจริญพันธุ์และพัฒนาประชากร^[11]

- วันที่ 2 พฤศจิกายน พ.ศ. 2539 ประเทศไทยมีประชากรครบ 60 ล้านคน^[7]

3. ยุคงานอนามัยการเจริญพันธุ์

- พ.ศ. 2540 วันที่ 11 กรกฎาคม พ.ศ. 2540 กระทรวงสาธารณสุข ได้ประกาศนโยบายอนามัยการเจริญพันธุ์ “คนไทยทุกคนทั้งหญิงและชายทุกกลุ่มอายุ จะต้องมือนามัยการเจริญพันธุ์ที่ดี” เพื่อแสดงเจตนาและความมุ่งมั่นในการดำเนินงานเรื่องอนามัยการเจริญพันธุ์อย่างแท้จริง^[12]
- พ.ศ. 2541 กรมอนามัย ได้เริ่มดำเนินโครงการจัดตั้งพิพิธภัณฑสถานวางแผนครอบครัวมีการดำเนินงานตามลำดับ ตามการจัดสรรงบประมาณที่ได้รับจนแล้วเสร็จสมบูรณ์ ในปี 2546^[10]
- พ.ศ. 2542 กรมอนามัยมีนโยบายส่งเสริมและสนับสนุนให้จังหวัดดำเนินการจัดบริการสุขภาพและอนามัยการเจริญพันธุ์สำหรับวัยรุ่น ภายใต้ชื่อ “มุมเพื่อนใจวัยรุ่น” (Friend Corner) ตามความพร้อมและบริบทของพื้นที่

- พ.ศ. 2543 ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 มีการสำมะโนประชากร ครั้งที่ 10 ปรากฏว่ามีจำนวนประชากร 60,617,200 คน เป็นชาย 29,850,200 คน เป็นหญิง 30,767,100 คน^[14]

- พ.ศ. 2544 คณะกรรมการการสาธารณสุข สภาผู้แทนราษฎรแต่งตั้ง “คณะอนุกรรมการพิจารณายกร่างกฎหมายอนามัยการเจริญพันธุ์” ที่ประกอบด้วย นักวิชาการ ผู้เชี่ยวชาญ และภาคเอกชนที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับงานอนามัยการเจริญพันธุ์
- พ.ศ. 2545 มีการแบ่งส่วนราชการกรมอนามัยโดย กองวางแผนครอบครัวและประชากรได้เปลี่ยนชื่อใหม่เป็น “กองอนามัยการเจริญพันธุ์” ศึกษา วิเคราะห์ วิจัย และพัฒนาองค์ความรู้และเทคโนโลยีอนามัยการเจริญพันธุ์ พัฒนาและจัดทำมาตรฐาน สนับสนุนการดำเนินงานให้คำปรึกษา และแนะนำทางวิชาการด้านอนามัยการเจริญพันธุ์^[4]
- พ.ศ. 2547 - วันที่ 7 มกราคม พ.ศ. 2547 สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ทรงเปิดพิพิธภัณฑสถานวางแผนครอบครัว กรมอนามัย

- กระทรวงสาธารณสุข มีนโยบายเชื่อมโยง “มุมเพื่อนใจวัยรุ่น” (Friend Corner) เข้ากับ To Be Number 1 และมอบให้กรมสุขภาพจิต ดำเนินการ

- พ.ศ. 2549
- การขับเคลื่อน (ร่าง)พระราชบัญญัติคุ้มครองอนามัย การเจริญพันธุ์ พ.ศ. หยุดชะงักไป เนื่องจากมีการ เปลี่ยนแปลงทางการเมือง

- พ.ศ. 2551
- กองอนามัยการเจริญพันธุ์ จัดทำโครงการสร้างเสริมการมีส่วนร่วมของภาคีและเครือข่าย ระดับจังหวัดในการพัฒนาสุขภาพและอนามัยการเจริญพันธุ์ในวัยรุ่น โดยทดลอง ณ จังหวัดสุพรรณบุรี
 - กองอนามัยการเจริญพันธุ์ สนับสนุนการจัดบริการสุขภาพสำหรับวัยรุ่นและเยาวชน ในโรงพยาบาล สังกัดสำนักงานปลัดกระทรวงสาธารณสุข โดย สปสช. สนับสนุน งบประมาณ

- พ.ศ. 2552
- วันที่ 13 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2552 มีการจัดทำบันทึก ข้อตกลงความร่วมมือ รวมพลังพัฒนาสุขภาพอนามัย การเจริญพันธุ์ในวัยรุ่น จังหวัดสุพรรณบุรี
 - วันที่ 28 ธันวาคม พ.ศ. 2552 ได้มีกฎกระทรวง แบ่งส่วนราชการกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. 2552 กองอนามัยการเจริญพันธุ์ ได้ยกฐานะ ขึ้นเป็น “สำนักอนามัยการเจริญพันธุ์”^[9]

- พ.ศ. 2553
- รัฐบาลได้ประกาศ นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนานอนามัยการเจริญพันธุ์แห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ. 2553–2557) ระบุว่า “รัฐบาลมีนโยบายสนับสนุนให้เกิดทุกราย เป็นที่ปรารถนา ปลอดภัย และมีคุณภาพด้วยการส่งเสริมให้คนทุกเพศทุกวัยมีอนามัย การเจริญพันธุ์โดยยึดหลักความสมัครใจ เสมอภาค และทั่วถึง เพื่อเป็นพลังประชากร สร้างประเทศให้รุ่งเรือง มั่งคั่ง และมั่นคงสืบไป”^[5]
 - สำนักอนามัยการเจริญพันธุ์ ขยายผลการจัดอบรม “ผู้ให้บริการที่เป็นมิตรสำหรับวัยรุ่น และเยาวชน”

- ในรัชสมัยพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช รัชกาลที่ 9 มีการสำมะโน ประชากร ครั้งที่ 11 ปรากฏว่ามีจำนวนประชากร 65,981,659 คน เป็นชาย 32,355,032 คน เป็นหญิง 33,626,627 คน^[15]

พ.ศ. 2555 วันที่ 13 กรกฎาคม พ.ศ. 2555 มีพิธีมอบเกียรติบัตรอำเภอนามัยการเจริญพันธุ์นำร่อง จำนวน 13 อำเภอ ได้แก่ อ.ลำลูกกา จ.ปทุมธานี อ.หนองม่วง จ.ลพบุรี อ.ประจันตคาม จ.ปราจีนบุรี อ.สองพี่น้อง จ.สุพรรณบุรี อ.แก้งคร้อ จ.ชัยภูมิ อ.เกษตรวิสัย จ.ร้อยเอ็ด อ.ยางตลาด จ.กาฬสินธุ์ อ.เมืองอำนาจเจริญ จ.อำนาจเจริญ อ.สว่างอารมณ์ จ.อุทัยธานี อ.บางระกำ จ.พิษณุโลก อ.สูงเม่น จ.แพร่ อ.ทุ่งตะโก จ.ชุมพร และ อ.ปากพะยูน จ.พัทลุง

- พ.ศ. 2558 วันที่ 7 สิงหาคม พ.ศ. 2558 มีพิธีมอบโล่จังหวัดอนามัยการเจริญพันธุ์ครั้งแรก จำนวน 7 จังหวัด ได้แก่ จ.จันทบุรี จ.ปราจีนบุรี จ.ตราด จ.สุพรรณบุรี จ.กาฬสินธุ์ จ.หนองบัวลำภู และ จ.สุราษฎร์ธานี
- กรมอนามัยเป็นเจ้าภาพ พัฒนาและปรับปรุงมาตรฐานบริการสุขภาพ ที่เป็นมิตรสำหรับวัยรุ่นและเยาวชน และระบบการประเมินและรับรอง โรงพยาบาลตามมาตรฐานฯ โดยความร่วมมือของกรมวิชาการ คือ กรมควบคุมโรค และกรมสุขภาพจิต ร่วมจัดทำ

พ.ศ. 2559 วันที่ 30 มีนาคม พ.ศ. 2559 พระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศว่า “โดยที่เป็นการสมควรมีกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและแก้ไขปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น” พระราชบัญญัตินี้เรียกว่า “พระราชบัญญัติการป้องกันและแก้ไขปัญหาการตั้งครรภ์ในวัยรุ่น พ.ศ. 2559”

เอกสารอ้างอิง

- [1] กองอนามัยครอบครัว. (2537). **อนุสรณ์ 55 ปี กองอนามัยครอบครัว สิงหาคม 2537**. องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึก: กรุงเทพฯ
- [2] นภนาท อนุพงศ์พัฒน์ และคณะ. (2556). **รอยเวลา : เส้นทางประวัติศาสตร์สุขภาพ**. สุขศาลา: กรุงเทพฯ
- [3] คณะเภสัชศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย. (2554). **ขบวนการสานต่อ หนึ่งศตวรรษยืนหยัดเพื่อสังคม: เสม พริ้งพวงแก้ว**. พิมพ์ครั้งที่ 2. อุษาการพิมพ์: กรุงเทพฯ
- [4] กฎกระทรวง แบ่งส่วนราชการกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข พ.ศ.2545 ราชกิจจานุเบกษา เล่มที่ 119 ตอนที่ 103 ก 9 ตุลาคม 2545
- [5] กระทรวงสาธารณสุข. (2553). **นโยบายและยุทธศาสตร์การพัฒนามาตรการเจริญพันธุ์แห่งชาติ ฉบับที่ 1 (พ.ศ.2553-2557)**. พิมพ์ครั้งที่ 2. สำนักงานกิจการโรงพิมพ์ องค์การสงเคราะห์ทหารผ่านศึกในพระบรมราชูปถัมภ์: กรุงเทพฯ
- [6] กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. (2546). **วิวัฒนาการงานวางแผนครอบครัวของประเทศไทย**. บริษัทวิศคอมเซ็นเตอร์ จำกัด: กรุงเทพฯ
- [7] กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. (2539). **ประมวลกิจกรรม โครงการประเทศไทยมีประชากรครบ 60 ล้านคน 2 พฤศจิกายน 2539**.
- [8] ธัชชัย มุ่งการดี. (2533). **ความเป็นมาของโครงการวางแผนครอบครัวแห่งชาติ**. การประชุมวิชาการระดับชาติ เรื่อง การปฏิวัติทางประชากรของไทย เนื่องในโอกาสครบรอบ 20 ปี นโยบายประชากร 14-17 มีนาคม 2533 ณ หอประชุมจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- [9] กลุ่มพัฒนาระบบบริหาร. (2553). **โครงสร้างการบริหารงานของกรมอนามัยและหน่วยงานในสังกัด ตามกฎกระทรวงแบ่งส่วนราชการกรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข พ.ศ. 2552**. บริษัทสามเจริญพาณิชย์ จำกัด. กรุงเทพฯ
- [10] กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. (2558). **พิพิธภัณฑ์วางแผนครอบครัว**. เข้าถึงเมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2559 <http://rh.anamai.moph.go.th>
- [11] กองอนามัยการเจริญพันธุ์ กรมอนามัย กระทรวงสาธารณสุข. (2549). **รายงานประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2549**. เข้าถึงเมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2559 http://www.anamai.moph.go.th/ewt_dl_link.php?nid=418
- [12] กองวางแผนครอบครัวและประชากร. (2541). **เอกสารประกอบการประชุมสัมมนาวิชาการ การดำเนินงานส่งเสริมสุขภาพอนามัยการเจริญพันธุ์ 27-28 สิงหาคม 2541 ณ โรงแรมไดมอนด์พลาซ่า อ.หาดใหญ่ จ.สงขลา**
- [13] สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. (ม.ป.ท.). **สำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2533**. กองสถิติสังคม.
- [14] สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. (2544). **สำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2543**. กองคลังข้อมูลและสนเทศสถิติ.
- [15] สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี. (2555). **สำมะโนประชากรและเคหะ พ.ศ. 2553**. บริษัท เท็กซ์ แอนด์ เจอร์นัล พับลิเคชั่น จำกัด: กรุงเทพฯ